

Do kostela lze nahlédnout

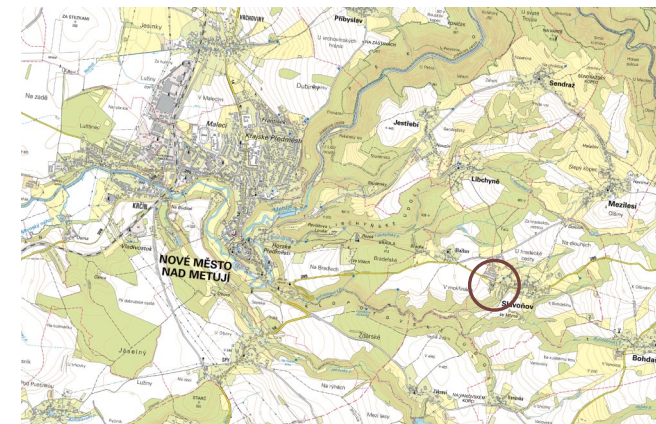
květen–září 8.30–18.00
říjen–duben 8.30–16.00

GPS souřadnice

N 50.34302°, E 16.19764°

Více informací na

www.slavonov.cz/obec/kostel
www.bihk.cz/dieceze/slavonov

Text: Jiří Slavík.

Ilustrace: Jiří Slavík podle V. Mencla, repro z publikace Čechy. Společnou práci spisovatelův a umělců českých, díl V., s. 83.

Fotografie: NPÚ, ÚOP v Josefově.

Mapa: ©ČÚZK.

Tisk: fronte s.r.o.

2. opravené vydání

V roce 2022 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově s finanční podporou Královéhradeckého kraje.

ISBN 978-80-88226-31-4

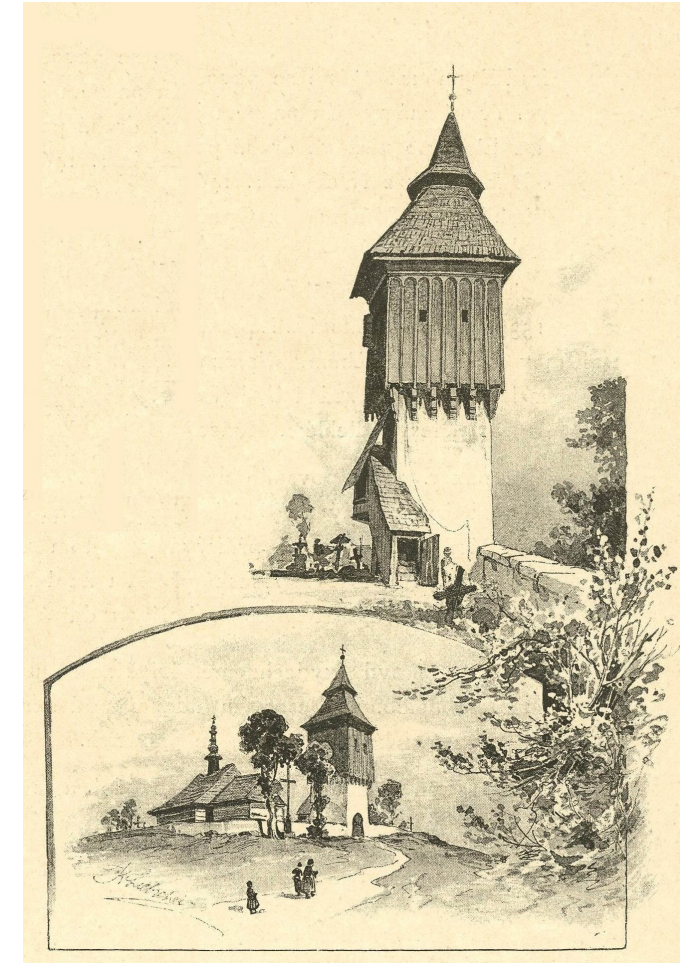
VYBAVENÍ KOSTELA

Nynější klasicizující hlavní oltář sv. Jana Křtitele pochází z roku 1830, kdy byla zahájena velká úprava interiéru. Nový oltář byl příliš vysoký a musel být kvůli němu zvýšen strop. Podobně byl v roce 1909 zvýšen strop i nad varhanami. Oltářní kámen hlavního oltáře nesl nápis s datací do roku 1684. Sochy sv. Cyrila a Metoděje byly pořízeny v roce 1881. Oltář Panny Marie je z roku 1832, kazatelna z roku 1830, křížová cesta z roku 1833, křtitelnice se sousoším Křtu Kristova pochází z 18. století. Varhany od Jana Jiřího Španěla z roku 1819 nahradil v roce 1909 jednodušejší mechanický kuželkový nástroj od pražské firmy J. Rejna a J. Černý umístěn v klasicizující skříni, který v roce 1987 upravil J. Matyska. Z obrazů vyniká obraz Křtu Páně na hlavním oltáři a kopie Brandlova obrazu sv. Martina biskupa. Hodnotný je i obraz sv. Josefa, umístěný dříve v předsíni. K vybavení kostela patří tištěný misál z roku 1507, zda byl pořízen přímo pro zdejší kostel anebo se sem dostal až při rekatolizaci v 17. století, není jisté.

ZVONICE

Současně s kostelem byla postavena zvonice. Přízemí věže slouží jako brána na hřbitov. Klenutý průchod chrání štěrbinové okénko prolomené v čelní stěně 1. patra. Věž tak vyhlíží jako obranná stavba. K zadní straně je přistavěno dřevěné kryté schodiště.

Zvonová stolice je určena pro dva zvony z let 1561 a 1582 (přelity roku 1753 a znovu 1773). Starší zvon nese nápis: *Leta Panie 1561 tento zvon slyt gest ku cti a chwale Panu Bohu wssemohaucimu, od trojiho panství k zadussi Slawoňowskemu skrze W. F. konwarze w Hradczy.* Zvon odlil královéhradecký zvonář a konvář Václav Farář. Z textu na zvonu je zřejmé, že ke zdejší farnosti patřily vesnice tři panství – Slavoňov (frymberské, později opočenské panství), Blažkov (novoměstské panství) a Mezilesí (panství náchodské).

Na větším zvonu je nápis: *Fusa 1589, Refusa 1753, Iterato refusa 1773 Regnate Maria Theresia Imperatrix, Regina Hungariae, Bohemiae, et Imperatore Romano Josepho II. Serenissimo Dom. Oponenesis Domini principae Rudolph de Colloredo, Parocho Franc. Ant. Reith Neuhradecensis.*

Do válečné rekvizice v roce 1916 zde zvonil ještě malý zvon Ave Maria, který pocházel snad z původního kostelíka ze 14. století, přelity na počátku sedmdesátých let 19. století. Současný malý zvonek pochází z roku 1950. Ulil jej Rudolf Manoušek.

MÁRNICE, OHRAZENÍ A KRUCIFIX

Jižně od kostela stojí přízemní roubená obdélná márnice z 18. století s valbovou střechou krytou šindelem. Její poloha napovídá, že hřbitov původně sahal jen k ní. V průběhu první poloviny 19. století byl rozšířen do dnešní podoby a ohrazen zdi z lánané opuky. Krytí zdi velkými opukovými deskami patří k typickým stavebním detailům severovýchodních Čech.

Od roku 1895 stojí poblíž zvonice z venkovní strany zdi kamenný kříž s ukřížovaným Kristem (krucifix). Další litinový kříž se nachází v západní části hřbitova.

SLAVOŇOV
DŘEVĚNÝ KOSTEL
SV. JANA KŘTITELE

V západním podhůří Orlických hor se 4 kilometry na východ od Nového Města nad Metují nachází Slavoňov, nevelká ves známá roubeným kostelem sv. Jana Křtitele. Kostel byl vystavěn na západním okraji opukové plošiny nad údolím potoka, za kterým se kolem bočního údolíčka rozkládá vesnice s řadou roubených i zděných staveb lidové architektury. Svažitou návěs s nejstaršími usedlostmi na obvodě vyplnily v průběhu 18. a 19. století domky chalupníků a bezzemků. Kolem Slavoňova stojí několik menších osad o pěti až sedmi usedlostech, tvořících jeho farní obvod a pohřbívajících své zemřelé na zdejších hřbitově. Malé vsíky a osady v okolí Slavoňova jsou dokladem toho, že zde ve vrcholném středověku neproběhlo přeměření polí a vysazení velkých lánových vesnic, známých například z kraje mezi Novým Městem nad Metují a Jaroměří. Osídlení v okolí Slavoňova tak zakonzervovalo podobu osídlení ve starším období středověku s nevelkými osadami a s kostelem v jejich přibližném centru.

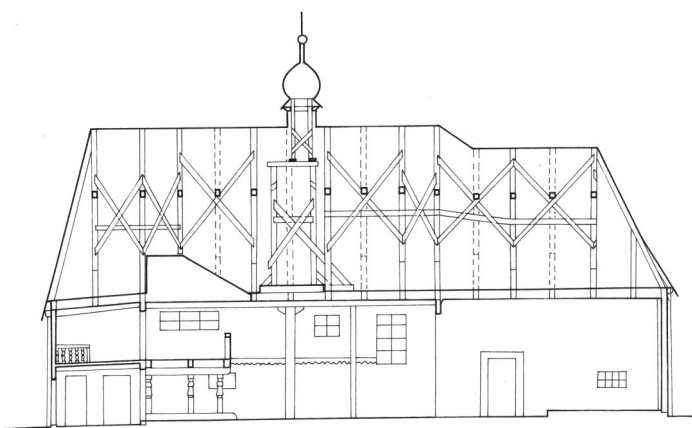
Slavoňovský kostel je nejstarší stojící roubený kostel v Čechách. Na území České republiky ho stářím předčí pouze kostel sv. Ondřeje v moravskoslezských Hodslavicích, dendrochronologicky datovaný do roku 1483, a ohněm zničený kostel sv. Kateřiny v Ostravě-Hrabové, vystavěný mezi lety 1538–1564. Kostel sv. Jana Křtitele ve Slavoňově je příkladem středověkého roubeného venkovského kostela, jakých na území Čech stávalo více než tři sta.

Samotný kostel stojí uprostřed hřbitova ohrazeného opukovou zdí se zděnou branskou zvonící s obedněným horním patrem. Areál doplňují márnice a kříž vedle vstupu na hřbitov. V roce 1963 byl zapsán do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek pod rejstříkovým číslem 6-1880. Vláda České republiky jej svým nařízením, účinným od 1. října 2014, prohlásila národní kulturní památkou s rejstříkovým číslem 389. Vně památkově chráněného areálu se na severovýchodní straně nachází fara a škola.

Nejstarší zprávu o existenci kostela ve Slavoňově lze nalézt v konfirmačních knihách pražského biskupství, založených arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. Podle zápisu z roku 1366 zdejší plebán (farář) uváděl nového kněze v nedalekém Zákravě.

Slavoňov náležel k panství Frymburk a s ním ho v roce 1527 Jan Trčka z Lípy připojil k opočenskému panství. Původní fara zanikla v bouřlivých dobách 15. století. Ve druhé polovině 17. století byl zdejší kostel spravován z Dobrušky a v 18. století z obnovené fary v Novém Hrádku. Za josefinských reforem zde byla v roce 1786 zřízena lokálie, povýšená v roce 1806 na faru.

Podle zaniklého nápisu byl dnešní kostel vystavěn v roce 1553, ale bohoslužby se zde konaly jen příležitostně. Původní zasvěcení kostela sv. Martinu bylo změněno v roce 1683 po zřízení nového hlavního oltáře sv. Jana Křtitele. V roce 1705 byl rozšířen o západní část a vyzdoben malbami. V letech 1830–1833 byl interiér modernizován a přitom byly starobylé malby zabíleny. Další opravy kostela následovaly v roce 1881, kdy byla přeroubena východní stěna kněžiště a vyměněna vížka sanktusníku. Při opravě v roce 1934 byly odhaleny malby na stěnách a v roce 1959 byla podezděna předsíň. V letech 1969–1973 proběhla generální oprava kostela napadeného dřevokazným hmyzem a houbami.

PODOBA KOSTELA A JEHO STAVEBNÍ DĚJINY

Kostel sv. Jana Křtitele je orientován k východu, hlavní oltář se nachází ve směru ke Svaté zemi. Stavební forma s pravoúhlým kněžištěm a obdélnou lodí nejjednodušším způsobem plní požadavky na kostel s místem pro shromáždění věřících v lodí a odděleným kněžištěm. Na loď navazuje na západní straně předsíň stejné šířky. Pravidelný rastr trámových stěn s oznamnými a obílenými spárami narušují nevelká okna, umístěná ve dvou úrovních, v západní části prozrazujících spolu s čely kolmých trámů polohu a rozsah kůru. Roubené stěny jsou před vybočením trámů zajištěny svíslými výztuhami, typickým prvkem dřevěného stavitelství ve východních Čechách.

Strmé střechy kostela pokrývá štípaný šindel. Hřeben střechy nad lodí kostela rozděluje sanktusník – vížka pro zvonek (sanktus), kterým se zvoní při proměňování. Na severní straně

se ke kněžišti připojuje nízká sakristie. V severozápadním koutě předsíň je umístěno schodiště na kůr, na které se kromě varhan musí vejít i hudebníci a zpěváci. Proto slavoňovský kůr vystupuje nad předsíň. Ve vstupu do předsíň se ještě na počátku 20. století nacházely dveře s nápisem z roku 1705, kdy byl kostel upravován. Ve stejné době byl do dnešní podoby rozšířen tzv. vítězný oblouk, který předěluje mírně obdélné kněžiště od lodí kostela.

Do kostelní lodí se vstupuje dřevěným sedlovým portálem, který nepochybně napodobuje kamenné portály zděných staveb. Obdélnou loď rozdělují dva původní sloupky podpírající podélné průvlaky stropu. V horní polovině toho jižního pozornější návštěvník odhalí dvě kapsy po nosnících bočního ramene staršího kůru. Nynější kůr vyplňuje téměř celou třetinu půdorysu. Na jednom ze sloupů či průvlaků se dříve nacházel pamětní nápis:

Leta Páně 1553 vystawěn jest kostel Slawoňowský. Počátek nákladu jest byl: Jan Koltačka: Jan syn Jeho. Magstři byli tři: Geden z Lipska, druhý z Opawy, třetí z Klokowy. W ten čas stawen od dřewa.

Interiér kostela osvětlují převážně menší okna, některá z nich sdružená do typické renesanční sestavy. Ve východní stěně kněžiště si lze po stranách oltáře povšimnout obrysů obdélných oken, zabeđených v roce 1881. Velká okna se segmentovými nadpražími vznikla nejspíše v roce 1830 při úpravě kostela.

Veřejnosti nepřístupnou částí kostela je tesaný hambalkový krov z doby výstavby. Původní kostel měl zřejmě velkou hranolovou vížkou, jejíž horní část v roce 1881 nahradil romantický sanktusník s bání (cibulí).

VÝZDOBA

Obklady stěn, lištované fošnové stropy, tabulový strop střední části lodí i poprsnice kůru pokrývá malovaná výzdoba. Na stěnách a stropu to jsou nejrůznější stylizované rostliny s květy a plody. Ojedinele se na tabuli objeví i ptáček. Nejkvatlnější jsou malby na stopě. Snad už z doby stavby kostela pocházejí figurální malby na poprsnici kůru, které dokládají těžbu železné rudy v nedalekém Bohdašíně a Novém Hrádku a její zpracování v novohrádeckém hamru. Tradičně se uvádí, že na první tabuli zleva jsou rodiče Jana Křtitele – sv. Alžběta a Zachariáš. Na druhé desce dávný majitel panství Vilém Trčka

z Lípy předává těžební a zpracovatelské privilegium hamerníkoví, na třetí je zobrazen zástup horníků, přiváděný předákem nejspíše k poděkování za udělené privilegium. Na čtvrté tabuli jsou namalováni nejstarší patroni horníků, sv. Ondřej a sv. Jakub Větší, na páté potom patron kostela, sv. Martin na bílém koni. Na šesté desce je zobrazeno hrazené město – snad Nové Město nad Metují – s hradem, branou a dvěma kostely. Na sedmé desce jsou zobrazeny nejspíše patronky horníků a hutníků – sv. Kateřina a Barbora. Osmá tabule má zobrazovat Viléma Trčku z Lípy a jeho manželku Barboru. Na poslední tabuli je vpravo vyobrazen předák horníků, vlevo permoníček či horník. Permoníček má však křídla, jedná se tedy o anděla. Při osazování tabulí při úpravách kostela mohlo dojít k jejich prohození a při restaurování ke zjednodušení nečitelných nebo nedochovaných motivů už tak velmi jednoduché malby.

Malbami byl v roce 1705 vyzdoben i průvlak mezi lodí a kněžištěm. Ve středních polích širokých arkádových oblouků tehdy vznikly výjev bičování Krista a německé a české datovací nápisy se jménem malíře Heinricha Köhlera. V postranních polích byly po dvojicích vymalovány postavy apoštolů – zleva Petr, Ondřej, Jakub Větší, Jan, Filip, Jakub Menší, Tomáš, Bartoloměj, Matouš, Šimon, Juda Tadeáš a Matěj. Nejde o první malbu v tomto místě, pod figurami jasně prosvítají rostlinné motivy. Do okrajů tabulí nad střední částí lodí se podepsali i další malíři, Eliáš a František Köhlerovi, připojili jména rychtáře Jindřicha Přibyla a tesařů Georga Otitze a Georga Fischera. Své jméno později připojil i poslední restaurátor František Mervart.

Malby na stropě kostela byly vždy odhaleny. V roce 1934 Emil Zeman a Antonín Kult odhalili i malby na stěnách a doplnili malbu na stropě presbytáře. K dalším úpravám došlo v letech 1970–1973 prací Antonína Mervarta a dalších spolupracovníků z obce. Tehdy byly sejmuty, zpevněny lihem a kalafunou a restaurovány všechny části malovaných obkladů. Na zábradlí kůru byly odhaleny do té doby neznámé figurální malby. K jejich čištění byla používána chlebová střída. František Mervart doplnil i chybějící malby na pažení u varhan. Od té doby přichází a přijíždí do Slavoňova mnoho zájemců o prohlídku kostela s obnovenou výmalbou. František Mervart (12. 12. 1898 – 1. 11. 1985) byl na zdejších hřbitově dokonce podle svého přání pochován.